

ЗАБУР'ЯНЕНІСТЬ НЕОБРОБЛЮВАНИХ ЗЕМЕЛЬ У ЗОНІ ПОЛІССЯ УКРАЇНИ

Мета. Уточнити видову належність рослинного покриву на необроблюваних землях Полісся Житомирщини, які протягом тривалого часу виведені із сільськогосподарського використання. **Методи.** Польові дослідження, експедиційно-маршрутні спостереження, статистичний аналіз. Моніторинг рослинного покриву угідь, що вийшли з сільськогосподарського використання, вивчення видової належності рослинних угруповань проводили протягом 2011–2015 рр. у південних (Ємельчинському і Новоград-Волинському) та північних (Овруцькому і Народицькому) районах Житомирської області. **Результати.** Досліджено рослинний покрив необроблюваних земель поліської частини Житомирської області. За роки невикористання земельних угідь у сільськогосподарському обігу сформувалися окремі мікроугруповання рослин, площи яких поступово збільшуються. Виділено і вивчено шість мікроугруповань, що відносяться до двох асоціацій. Перша асоціація *Poo-Festucetum pratensis* перебувала на прирусловій середньовисокій граві, яка включала три мікроугруповання з переважанням вівсяниці лучної, конюшини лучної, гадючника звичайного. Друга асоціація *Poo palustris-Alopecuretum pratensis* зустрічалася на знижених рівнинах і включала мікроугруповання з переважанням лисохвосту лучного, горошку мишачого та підмаренника північного. Визначено, що в обох рослинних угрупованнях обстежуваних районів домінували (за Ранкієром) гемікриптофіти (рослини, бруньки поновлення росту яких потребують на рівні ґрунту або занурені до 5 см) – 87,1% у південних і 91,3% у північних районах Житомирської обл. У меншій кількості (3,2 і 8,7% відповідно у південних і північних районах) представлени хамефіти – рослини, бруньки поновлення яких перевідають вище рівня ґрунту на 20–30 см. **Висновки.** Встановлено, що необроблювані

В.І. БОРИСЕНКО,
 кандидат сільськогосподарських наук
 Інститут захисту рослин НААН,
 вул. Васильківська, 33, м. Київ,
 03022, Україна,
 e-mail: W.jaker@gmail.com

землі поліської частини Житомирщини під впливом природних факторів інтенсивно перетворюються в малопридатні угіддя та резервації злісних бур'янів, що зумовлюють стійкий ризик постійної загрози їх поширення на оброблювальні угіддя. Рослинний покрив земель, виведених із сільськогосподарського використання, включає у південних районах Житомирської обл. (Ємельчинському і Новоград-Волинському) угруповання бур'янів 23-х видів із 21-го роду, 13-ти родин, а в північних районах (Овруцькому і Народицькому) – 31-го виду із 26-ти родів, 11-ти родин.

виведені із сільськогосподарського використання угіддя, рослинний покрив, бур'яни, угруповання, видовий склад

Одним із основних завдань сучасної сільськогосподарської науки є вирішення проблем, пов'язаних з нераціональним використанням продуктивного потенціалу земельного фонду України.

Значні зміни в системі землекористування впродовж останніх десятиліть, що проводилися для реалізації земельної реформи без належного законодавчого, наукового, фінансового, матеріально-технічного, землевпорядного забезпечення, привели до обмеження ведення сільськогосподарського виробництва та нераціонального землекористування, зниження ефективності використання землі та її деградації [1].

Негативні наслідки економічної кризи в агропромисловому комплексі та аварії на ЧАЕС найбіль-

шою мірою поглибли цей процес у зоні Полісся України. Позначилася також низка проблем, пов'язаних зі збільшенням площ земель, виведених з виробничого сільськогосподарського обігу.

Необроблювані ґрунти за низькою показників почали наближатися до аналогічних цілинних ґрунтів. Тому так важливе невідкладне проведення інвентаризації необроблювальних земель, агроекологічної оцінки, ранжування і трансформації їх у ті чи інші угіддя відповідно до ґрунтово-кліматичних та ландшафтних умов.

Вирішення проблеми щодо раціонального використання земель, виведених із сільськогосподарського обігу, можливе тільки на основі отримання достовірної інформації про їхній агроекологічний стан, який дозволяє визначити можливість подальшої експлуатації оцінюваних земель і рівень їхньої сільськогосподарської продуктивності [2].

У ході еволюції багато видів бур'янів набули властивостей, які сприяють їхньому виживанню в умовах визначених агрофітоценозів. Що стосується видового складу бур'янів, то його у кожній ґрунтово-кліматичній зоні формують особливості ґрунту, метеорологічні умови, властивості культурних рослин, а також технології вирощування [3].

Сучасній науці відомо до 500 тис. видів вищих рослин, які ростуть у різних частинах планети. Серед цього різноманіття майже 20 тис. видів використовують для вирощування в культурі, і близько 30 тис. – це бур'яни [4, 5].

В Україні зареєстровано майже 4000 квіткових рослин, серед яких виділяють понад 200 культурних видів, а до бур'янів відносять 500–700 видів. Але на окремо взятому полі може бути всього кілька десятків видів бур'янів [6, 7]. Бур'яни мають особливість швидко пристосовуватися до по-

рушених умов місцезростання та завдяки своїм морфобіологічним особливостям, у досить короткі строки, заселяти нові території, накопичуючи у ґрунті значний запас насіння та вегетативних органів розмноження [8].

Серед агроландшафтів виділяють різні типи за режимом існування. Режим існування ріллі відрізняється від режиму пасовища. Бур'яни, за приуроченістю до того чи іншого типу місцезростання, можуть бути умовно розділені на сегетальні (орні), рудеральні (сміттєві) і паскальні (пасовищні) рослини [9].

Складність полягає в тому, що бур'яни в більшості еврітопні — організми, що мають широку екологічну амплітуду. Однак, існує деяка кількість яскраво виражених представників, що володіють приуроченістю до одного типу місце-перебування. Така залежність називається облігатною. Наприклад, існують «облігатні сегетали», які не ростуть ніде, окрім ріллі. Незначний зв'язок може бути названий факультативним [10, 11].

Людська діяльність, безумовно, сприяє подальшій еволюції бур'янів. Взяти, наприклад, ріллю. В якості чудового місцезростання вона відрізняється сприятливими умовами по родючості і вологості ґрунту, а також незамкнутим рослинним покривом і мінімальною конкуренцією. Регулярне знищення бур'янів людиною ще більше підкреслює “непередбачуваний і ефемерний” характер цього місця з точки зору зростання бур'янів. Виживання найбільш пристосованих призвело до виникнення спеціалізації у ряду орніх (сегетальних) рослин. Але, за відсутності обробок різновидність рослинного покриву істотно змінюється під впливом цілої низки морфобіологічних показників і конкурентоздатності окремих видів рослин [12–18].

Агроекологічний стан сільськогосподарських угідь Полісся Житомирщини, які не використовуються за призначенням, досить мало досліджений. Саме тому виникла необхідність проведення обстежень і уточнення видової належності рослинного покриву на землях, які протягом тривалого часу виведені із сільськогосподарського використання в результаті аварії на ЧАЕС.

Мета дослідження — вивчення природну рослинність і особливості формування польових угруповань рослин на землях, виведених з сільськогосподарського використання на Поліссі Житомирщини.

Методика дослідження. Обстеження угідь для вивчення рослинного покриву територій, які виведені із сільськогосподарського використання в результаті аварії на ЧАЕС, проводили протягом 2011–2015 рр. на територіях Народицького, Малинського, Радомишльського, Коростишівського, Овруцького, Олевського, Ємельчинського, Коростенського, Черняхівського районів Житомирської області, які віднесені до 2–3 зон за рівнем радіоактивного забруднення.

Забур'янення полів досліджували з використанням трьох основних методів обліку: окомірного, кількісного і кількісно-гравіметричного. Кількість вегетативних органів розмноження багаторічних видів бур'янів у ґрунті визначали методом відбору ґрунтових проб. Для цього використовували рамки розміром 0,5 × 0,5 м.

Макрометричні та біологічні дослідження щодо визначення морфобіологічних особливостей різновидів рослин та визначення їхньої видової належності, схожості, життєздатності та енергії проростання насіння бур'янів проводили в лабораторії ДУ «Житомирська обласна фітосанітарна лабораторія», згідно з методичними рекомендаціями [19, 20].

Одержані результати обробляли математично, за допомогою пакету дисперсійного аналізу даних програмного забезпечення «Excel» та «Statistic».

Результати дослідження. За даними проведених обстежень і оцінки стану рослинного покриву угідь, що виведені з сільськогосподарського використання Народицького, Малинського, Радомишльського, Коростишівського, Овруцького, Олевського, Ємельчинського, Коростенського, Черняхівського та Житомирського районів Житомирської обл. визначено 44 види вищих судинних рослин, що відносяться до 36-ти родів, 16-ти родин, 14-ти порядків, 5-ти класів. Найбільш численними за кількістю видів були представники відділу покрито-

насінніх із родин: Poaceae — 9 видів (20,5%), Fabaceae — 6 видів (13,6%), Asteraceae — 5 видів (11,6%), Solanaceae — 4 види (9,1%). Інші родини представлені у незначній мірі — по 1–3 види (від 2,3 до 6,8%).

Більша чисельність видів бур'янів визначена в північній частині Житомирщини: Овруцькому та Народицькому районах. У цих районах у природних та напівприродних фітоценозах виявлено співіснування 31-го виду з 26-ти родів, 11-ти родин. Найбільшою кількістю видів представлені родини Poaceae — 7 видів (22,6%), Fabaceae — 6 видів (19,4%), Asteraceae — 5 видів (16,1%). Інші виявлені 8 родин нечисленні і представлені по 1–2 види (3,2–6,5%).

Під час обстеження виведених із сільськогосподарського обороту земель більш південних районів Полісся Житомирщини (Ємельчинський, Новоград-Волинський) виявлено, що бур'яновий покрив характеризувався меншою різноманітністю видів, порівняно із обстеженими північними районами.

Всього нами зареєстровано 23 види із 21-го роду, 13-ти родин. Найчисленнішими за кількістю видів були родини Poaceae — 5 видів (21,7%), Asteraceae — 4 види (17,4%). Інші 11 родин представлені по 1–2 види (4,3–8,7%). Проведені дослідження видового складу угруповань рослин дали змогу виявити морфобіологічні особливості рослинності обстежуваних полів (табл. 1).

Встановлено, що в обох групах обстежуваних районів домінували (за Раункієром) гемікриптофіти — рослини, бруньки поновлення яких перебувають на рівні ґрунту або занурені до 5 см — 87,1% у південних і 91,3% — у північних районах Житомирської обл. У меншій кількості (3,2 і 8,7%) представлені хамефіти — рослини, бруньки поновлення яких перебувають вище ґрунту на 20–30 см.

За строками цвітіння рослин в угрупованнях обидві групи південних і північних районів характеризувалися переважно літньоквітучими видами — відповідно 64,5 і 65,2%. У меншій кількості в обох районах виявлено ранньоуквітучих 21,7–25,8% і пізньоуквітучих 6,5–3,0% видів.

За типом кореневих систем і

характером пагоноутворення перші угруповання рослин характеризувалися переважно довгокореневищними — 10 видів (32,3%), короткокореневищними — 9 видів (29,0%), кореневищними — 4 види (12, %). Кореневищно-рихлокущові, рихлокущові, довгострижневі і сланкі види займали незначну частку — від 3,2 до 9,7%, коренепаросткові були відсутні.

На ґрунтах північних районів Полісся Житомирщини найбільш численними були короткокореневищні (21,7%), довгокореневищні і кореневищні (13,0%), сланкі (7,4%) види рослин. Однак, відсоткова частка їх значно менша порівняно з першим угрупованням рослин. У цих угрупованнях присутні коренепаросткові (4,3%) види рослин, що вказує на ущільнення й слабку аерацию ґрунту, про що свідчать присутні в значній кількості (17,4%) сланкі види рослин.

Відносно трофності в південних районах Полісся Житомирщини польові угруповання рослин характеризувалися переважно мезотрофними видами — 21 вид (67,7%), менш численними виявилися евтрофи — 7 видів (22,6%) і незначна кількість — 3 види оліготрофі (4,3%) (табл. 2).

В північних районах Полісся Житомирщини польові угруповання рослин включали рівну кількість, як евтрофів, так і мезотрофів по 11 видів (47,8%) і один вид (4,3%) оліготрофів.

Таким чином, на основі проведеного обліку рослин в їхніх угрупованнях на землях, виведених із сільськогосподарського використання, щодо трофності виявлено значні відхилення співвідношення екологічних груп рослинності.

За роки невикористання земельних угідь у сільськогосподарському обігу сформувалися окремі мікроугруповання рослин, площи яких поступово збільшуються.

Проведеними дослідженнями вивчено шість мікроугруповань, що відносяться до двох асоціацій.

Перша асоціація *Poo-Festucetum pratensis* перебувала на прирусловій середньовисокій гриві. У цій асоціації було вивчено три мікроугруповання з переважанням вівсяниці лучної, конюшини лучної, гадючника звичайного. Мікроугруповання *Festuca pratensis* включало 16 видів квіткових рослин. З них злаків — 6 видів (37,5%),

різнотрав'я — 9 видів (56,2%), бобові представлені 1 видом (6,3%). Загальна фітомаса мікроугруповання становила 471,66 г/м² (рис. 1).

Мікроугруповання *Trifolium pratense* включало 18 видів рослин. З них злаків — 7 видів (38,9%), бобових — 3 (16,7%), різнотрав'я — 8 видів (44,4%). Загальна маса становила 302,81 г/м².

Мікроугруповання *Filipendula vulgaris* включало 22 види рослин, які представлені таким складом: злаки — 7 видів (31,8%), бобові —

1. Еколо-біологічний склад польових угруповань рослин на виведених з сільськогосподарського обробітку угіддях (Житомирська обл., 2011–2015 pp.)

Екологічні групи	Угруповання рослин			
	Південні райони Полісся Житомирщини		Північні райони Полісся Житомирщини	
	Кількість видів	%	Кількість видів	%
Життєві форми по Раункієру				
Гемікриптофіти	27	87,1	21	91,3
Геофіти	4	12,9	—	—
Хамефіти	1	3,2	2	8,7
За строками цвітіння				
Весняноквітучі	1	3,2	—	—
Ранньолітньоквітучі	8	25,8	5	21,7
Літньоквітучі	20	64,5	15	65,2
Пізньолітньоквітучі	2	6,5	3	13,0
За типом кореневих систем і характером пагоноутворення				
Довгокореневищні	10	32,3	3	13,0
Короткокореневищні	9	29,0	5	21,7
Кореневищні	4	12,9	3	13,0
Кореневищно-рихлокущові	1	3,2	2	8,7
Рихлокущові	2	6,5	2	8,7
Довгострижневі	2	6,5	2	8,7
Сланкі	3	9,7	4	17,4
Коренепаросткові	—	—	1	4,3
За тривалістю життя				
Багаторічні	31	100,0	23	100,0

2. Біоморфологічний склад угруповань рослин на полях, виведених із сільськогосподарського обігу (Житомирська обл., 2011–2015 pp.)

Екологічні групи	Угруповання			
	Народицький та Овруцький (південні райони)		Ємільчинський та Новоград-Волинський (північні райони)	
	Кількість видів	%	Кількість видів	%
Відносно вологості				
Мезофіти	20	64,5	10	43,5
Ксеромезофіти	5	16,1	1	4,3
Гигромезофіти	6	19,4	11	47,8
Оксиломезофіти	—	—	1	4,3
Відносно трофності				
Евтрофи	7	22,6	11	47,8
Мезотрофи	21	67,7	11	47,8
Оліготрофи	3	9,7	1	4,3

4 (18,2%) та різнотрав'я — 11 видів (50,0%). Загальна фітомаса мікроугруповання становила 547,4 г/м².

Найпродуктивнішим було мікроугруповання з переважанням гадючника звичайного як за загальною масою, так і за кількістю видів (рис. 1).

Найціннішим у господарському відношенні є мікроугруповання з переважанням вівсяниці лучної, тому що до складу входили високоцінні злакові трави і відстиковий вміст був досить високим порівняно з іншими мікроугрупованнями.

Друга асоціація *Poo palustris-Alopecuretum pratensis* зустрічалася на знижених рівнинах. Тут були вивчені мікроугруповання з переважанням лисохвосту лучного, горошку мишачого та підмаренника північного.

З'ясовано, що найбільш вибагливим до вмісту поживних речовин у ґрунті виявилось друге угруповання рослин, порівняно з першим, підтвердженням якого є наявність автотрофних видів, що займають найбільш родючі ґрунти.

Відмінності між угрупованнями рослин полягали в тому, що перше угруповання південних районів включало геофіти, а в північних вони були відсутні.

До мікроугруповання *Alopecurus pratensis* відносилися 13 видів рослин (рис. 2). З них злаків — 2 види (15,4%), різнотрав'я — 10 (76,9%), осокові представлені 1 видом (7,1%). Загальна маса 1 м² становила 386,6 г. До мікроугруповання *Vicia cracca* відносилися 20 видів квіткових рослин. З них злаків — 3 види (13,1%), бобових — 2 (12,3%), осокових — 1 (7,1%), різнотрав'я — 14 видів (67,5%). Загальна маса становила 424,6 г/м².

Мікроугруповання *Galium boreale* включало 14 видів рослин, серед яких злаків — 2 види (14,3%), бобових — 2 (14,3%), осокових — 1 (7,1%), різнотрав'я — 9 видів (64,3%). Загальна фітомаса мікроугруповання становила 563,2 г/м².

Участь агроботанічних груп видів рослин є специфічною для кожного мікроугруповання (рис. 2).

Найбільшого поширення в усіх мікргрупованнях набули злакові та різнотрав'я. Але, незважаючи на деякі розходження, обидва співіснування є головними по-

тачальниками цінного корму, багатого протеїном, каротином, мінеральними й іншими біологічно активними поживними речовинами. Саме такі співіснування можуть стати надійною кормовою базою для тваринництва.

Дошільно зазначити також, що серед усього різноманіття рослинних угруповань на ґрунтах, що виведенні із сільськогосподарського обігу, найбільшу небезпеку становлять золотарник канадський (*Solidago canadensis* L.) та карантинні бур'яни — повитиця польова (*Cuscuta campestris* Y.) і амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisiifolia* L.).

ВИСНОВКИ

Визначено й описано різновид рослинного покриву земель, які виведені з сільськогосподарського використання на території Жи-

томирської області. Встановлено, що травостої польових угруповань Полісся Житомирщини відрізняються розмаїтістю видового складу з домінуючими представниками багаторічних трав'янистих рослин.

Рослинний покрив земель, виведених із сільськогосподарського використання південних районів Полісся Житомирщини (Ємільчинський, Новоград-Волинський), включає співіснування бур'янів із 23-х видів 21-го роду, 13-ти родин. Найбільш поширені за кількістю видів представники родин Poaceae (21,7%) та Asteraceae (17,4%).

У природних і напівприродних фітоценозах північної частини Житомирської області (Овруцький, Народицький райони) виявлено угруповання бур'янової рослинності, що включає 31 вид, 26 родів, 11 родин, серед яких до-

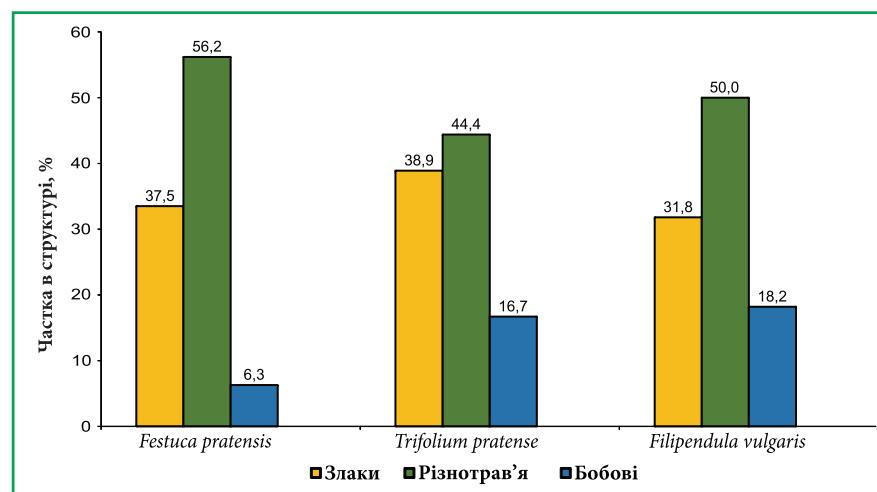

Рис. 1. Структура мікроугруповань угідь асоціації *Poo-Festucetum pratensis* (середнє за 2011–2015 pp.):
1 — з перевагою *Festuca pratensis*; 2 — з перевагою *Trifolium pratense*;
3 — з перевагою *Filipendula vulgaris*

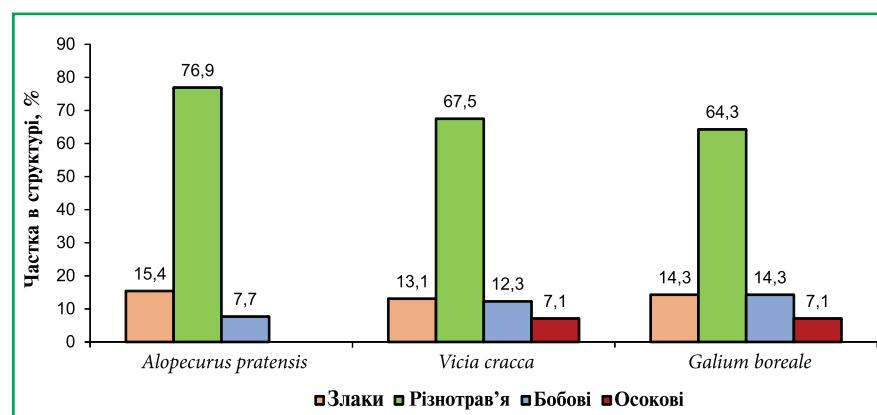

Рис. 2. Структура мікроугруповань луків асоціації *Poo palustris-Alopecuretum pratensis* (середнє за 2011–2015 pp.):
1 — з перевагою *Alopecurus pratensis*; 2 — з перевагою *Vicia cracca*;
3 — з перевагою *Galium boreale*

мінущими є представники родин Poaceae (22,6%), Fabaceae (19,4%), та Asteraceae (16,1%).

Виділено і вивчено шість мікроутроповань, що відносяться до двох асоціацій: *Poo-Festucetum pratensis*, яка перебувала на прирусловій середньовисокій гриві і *Poo palustris-Alopecuretum pratensis* — зустрічала-ся на знижених рівнинах.

Досконале вивчення кожного мікроутроповання дозволить вчасно вживати заходів щодо обме-ження поширення небажаної рослинності на значних територіях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Трофименко П.І., Карабє І.Ф., Трофи-менко Н.В., Зубова О.В. Шляхи оптимізації структури земельного фонду України. *Вісник ЖНАЕУ*. 2016. № 2 (56), т. 1. С. 71—77.
2. Сафранов Т.А. Экологические основы природопользования. Львов: Новый мир, 2003. 248 с.
3. Спиридонов Ю.Я., Протасова Л.Д., Ларина Г.Е., Раскин М.С. Изменения видового состава сорняков. Защита и карантин рас-тений. Москва. 2004. № 10. С. 18—20.
4. Іващенко О.О. Сучасна гербологія: бур'яни. Захист рослин. 2000. № 10. С. 5—6.
5. Кузя В.Г., Євтушок І.М., Марчинів-ський М.В. Стан земельних ресурсів Житомирщини та шляхи оптимізації їх викорис-тання. *Вісник ЖНАЕУ*. 2016. № 1 (53), т. 1. С. 140—152.
6. Манько Ю.П., Іванюк М.Ф., Петриши-на А.А. Экологическая засоренность посевов. Зерно. Москва: Караван, 2009. № 6. С. 30—35.
7. Веселовський І.В., Лисенко А.К., Манько Ю.П. Атлас-визначник бур'янів. Київ: Урожай, 1988. 371 с.
8. Козловская Н.В., Симонович Л.Г. Ха-рактер распространения сорных растений на дерново-подзолистых почвах Полесья ; под ред. И.Д. Юркевич. Минск: Наука и техника, 1966. С. 56—64.
9. Веселовський І.В., Манько Ю.П., Козуб-ський О.Б. Довідник по бур'янах. Київ: Урожай, 1993. 208 с.
10. Іващенко О.О. Бур'яни і світло. *Вісник аграр. науки*. 2009. № 10. С. 15—17.
11. Щувар І.А. Екологічні основи знижен-ня забур'яності агрофіоценозів. Львів: Но-вий світ, 2000, 2011. 494 с.
12. А.М. Маліenko та ін. Удосконалення методичних підходів оцінки забур'яності ґрунту. *Вісник аграр. науки*. 2003. № 5. С. 9—11.
13. Атлас найбільш поширених бур'янів України ; за ред. О.С. Мельничука, Г.М. Кова-лівського. Київ: Урожай, 1972. 204 с.
14. Косолап М.П. Гербологія. Київ : Ари-тей, 2004. 363 с.
15. Справочник гербології: учебное по-собие для подготовки бакалавров направле-ния 1301 Агрономия в аграрных вузах. Киев: Кондор, 2006. 72 с.
16. Iavashchenko O., Ivashchenko O. Mechan-ical Factors of Infl uence on Biological Effi ciency of Solanum Nigrum L. Agricultural Science and Practice, 2014. 1 (2), P. 20—23. <https://doi.org/10.15407/agrisp1.02.020>.
17. Лунева Н.Н. Выделение уровней фи-тосанитарного районирования территории в

отношении сорных растений на примере Ле-нінградской области. *Вестник защиты рас-тений*. 2020 № 2, 103 (2). С. 119—133. <https://doi.org/10.31993/2308-6459-2020-103-2-13406>.

18. Abu-Dieyeh M. H., Watson A. K. Effect of turfgrass mowing height on biocontrol of dandelion with Sclerotinia minor. *Biocontrol. Sci. Technol.* 2006. V. 16. P. 509—524. <https://doi.org/10.1080/09583150500532725>.

19. Зубков А. Ф. Агробиоценологиче-ская фитосанитарная диагностика. Санкт-Петербург, 1995. 386 с.

20. Єщенко В.О., Копитко П.Г., Опри-шико В.П., Костогриз П.В. Основи наукових досліджень в агрономії. Київ: Дія, 2005. 288 с.

стоянной угрозы их распространения на обрабатываемые угодья. Растительный покров земель, выведенных из сельскохозяйственного использования, включает в южных районах Житомирской обл. (Емильчинском и Новоград-Волынском) группировки сорняков 23-х видов из 21-го рода, 13-ти семейств, а в северных районах (Овручском и Народичском) — 31-го вида из 26-ти родов, 11-ти семейств.

выведенные из сельскохозяйственного использования угодья, растительный покров, сорняки, группировка, видовой состав

Борисенко В.И.

Інститут захисту растеній НААН,
ул. Васильковська, 33, Київ,
03022, Україна,
e-mail: W.jaker@gmail.com

Засоренность необрабатываемых земель в зоне Полесья Украины

Цель. Уточнить видовую принадлеж-ность растительного покрова на необра-батываемых землях Полесья Житомир-щины, которые в течение длительного времени выведены из сельскохозяйствен-ного использования. **Методы.** Полевые ис-следования, экспедиционно-маршрутные наблюдения, статистический анализ. Мониторинг растительного покрова уго-дий, вышедших из сельскохозяйственного использования, и изучение видовой при-надлежности растительных группиро-вок проводили в течение 2011—2015 гг. в южных (Емильчинском и Новоград-Во-лынском) и северных (Овручском и Наро-дичском) районах Житомирской области.

Результаты. Исследован растительный покров необрабатываемых земель полес-ской части Житомирской области. За годы неиспользования земельных угодий в сельскохозяйственном обороте сфор-мировались отдельные микрогруппы растений, площади которых постепен-но увеличиваются. Выделено и изучено шесть микрогрупп, относящихся к двум ассоциациям. Первая ассоциация *Poo-Festuce-tum pratensis* находится на при-русовой средневисокой гриве, которая включает три микрогруппы с преоблада-нием овсяницы луговой, клевера лугового, лабазника обыкновенного. Вторая ассо-циация *Poopalustris-Alopecuretum pratensis* встречалась на пониженных равнинах и включала микрогруппы с преобладанием лисохвоста лугового, горошка мышиного и подмаренника северного. Определено, что в обоих растительных группировках об-следуемых районов доминировали (по Раункиеру) гемикриптофиты — растения, почки возобновления роста которых на-ходятся на уровне почвы или погружены на 5 см: 87,1% в южных и 91,3% в северных районах Житомирской обл. В меньшем ко-личестве (3,2 и 8,7%) представлены хаме-фиты — растения, почки возобновления роста которых находятся выше уровня почвы на 20—30 см. **Выводы.** Установ-лено, что необрабатываемые земли по-лесской части Житомирской области под впливом природных факторов, интен-сивно превращаются в малопригодные угодья и резервации злостных сорняков, обуславливающих устойчивый риск по-

Borysenko V.

Institute of Plant Protection of NAAS,
33, Vasylkivska str, Kyiv, Ukraine, 03022
e-mail: W.jaker@gmail.com

Weedness of uncultivated land in the Polessye zone of Ukraine

Goal. Clarification of the species of vegetation on uncultivated lands of Polessye, Zhytomir region, which have been withdrawn from agricultural use for a long time.

Methods. Field research, expedition — route observations, statistical analysis. Monitoring of vegetation of lands that came out of agricultural use and the study of species of plant groups was carried out during 2011—2015 in the southern Yemilchyn and Novohrad-Volynsky and northern — Ovruch and Naroditsky districts of Zhytomir region. **Results.** The vegetation cover of uncultivated lands of Polessye part of Zhytomir region has been studied. During the years of non-use of land in agricultural circulation separate micro-groups of plants have been formed, the area of which is gradually increasing. Six microgroups belonging to two associations were identified and studied. The first association of *Poo-Festuce-tum pratensis* was on a close-knit medium-high mane, which included three microgroups with a predominance of meadow oatgrass, meadow clover, and common viper. The second association, *Poopalustris-Alopecuretum pratensis*, was found on lowland plains and included microgroups with a predominance of meadow foxtail, mouse pea, and northern butterbur. It was determined that both plant groups of the surveyed areas were domi-nated (according to Raunkier) by hemicryp-tophytes — plants whose buds are at ground level or submerged up to 5 cm — 87.1% in the southern and 91.3% in the northern regions of Zhytomir region. A smaller number of 3.2 and 8.7% are hamephytes — plants whose buds are 20—30 cm above ground level. **Conclusions.** It has been established that uncultivated lands of the Polessye part of Zhytomir region, under the influence of natural factors, are intensively transformed into unsuitable lands and reserves of malignant weeds, which cause a steady risk of constant threat of their spread to arable lands. Vegetation of lands withdrawn from agricultural use includes in the southern regions of Zhytomir region. — Yemilchynsky and Novograd-Volynsky groups of weeds of 23 species from 21 genera, 13 families, in the northern districts — Ovruch and Naroditsky — 31 species from 26 genera, 11 families.

withdrawn from agricultural use lands, vegetation, weeds, groups, species composition

Надійшла 12.11.2020 р.